

УДК 378.147. 614

*ІРИНА ДУБКОВЕЦЬКА, асистентка, кафедра фізіології, Івано-Франківський національний медичний університет, Україна
ORCID ID 0000-0003-4854-8529
idubkovetska@yahoo.com*

*НАДІЯ ПОБІГУН, кандидатка медичних наук, доцентка, кафедра фізіології, Івано-Франківський національний медичний університет, Україна
ORCID ID 0000-0001-8367-3419
nadiia.pobigun@ukr.net*

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО РОБОТИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

*IRYNA DUBKOVETSKA, assistant of the Department of Physiology, Ivano-Frankivsk National Medical University, Ukraine
NADIA POBIGUN, Candidate of Medical Sciences, Associate Professor at the Department of Physiology, Ivano-Frankivsk National Medical University, Ukraine*

PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE MEDICAL SPECIALISTS FOR WORK IN A PANDEMIC CONDITION

Стаття присвячена проблемі професійної підготовки майбутніх медичних працівників у закладах вищої освіти. Розкрито основні завдання підготовки фахівців в умовах пандемії; проаналізовано складові характеристики медичного працівника як суб'єкта медичної діяльності на сучасному етапі; окреслено відповідність рівня професійної підготовки медичним стандартам, запитам суспільства та вимогам часу. Окреслено шляхи підвищення якості професійного становлення студентів; виокремлено основні принципи, напрями та форми професійної підготовки майбутніх фахівців.

Ключові слова: медичний працівник, медична практика, медична допомога, професіоналізм, відповідальність, мотивація.

Summary. The article is devoted to the problem of professional training of future medical specialists in higher education institutions. The main tasks of training specialists in a pandemic are revealed; the component characteristics of the medical worker as a subject of medical activity at the present stage are analyzed; the compliance of the level of

professional training with medical standards, society's demands and time requirements is outlined. Ways to improve the quality of professional development of students are outlined; the basic principles, directions and forms of professional training of future specialists are singled out.

Key words: medical worker, medical practice, medical care, professionalism, responsibility, motivation.

Мета: розкрити основні завдання підготовки фахівців в умовах пандемії; окреслити шляхи підвищення якості професійного становлення студентів; виокремити принципи та форми професійної підготовки.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Організація освітнього процесу у ЗВО передбачає озброєння студентів не лише знаннями, професійно значущими вміннями та навичками, а й формування компетентностей, що є визначальними в загальній кваліфікації медика. Сукупність означених складових дозволяє ефективно працювати, виконуючи конкретні завдання щодо боротьби з вірусом, надання якісних медичних послуг і рятування життя людей. В іншому випадку прогалини у професійній підготовці

майбутнього фахівця можуть призвести до психологічної травми, стійкої чи тимчасової втрати здоров'я, працездатності й самого життя пацієнтів; майнової шкоди (зайві матеріальні витрати на лікування) тощо. У свою чергу, професіоналізм медичного працівника і відповідний кваліфікаційний рівень украй важливі у професійній діяльності, оскільки, з одного боку, здатні врятувати власне життя у складних умовах, а з іншого – впливають на конкурентоздатність і затребуваність фахівця на ринку праці.

Аналіз досліджень і публікацій. Вивчення актуалізованих джерел з означеної проблеми засвідчує, що вона завжди була в полі зору науковців, які намагалися розкрити різні її аспекти, а саме:

- особливості професійної підготовки майбутніх фахівців (О. Будник, Г. Васянович, М. Іванова, С. Клаучек, О. Коберник, О. Коротун, І. Кушнір, Л. Москальова, Л. Рибаченко, А. Солodka, Н. Стучинська, Я. Цехмістер);
- формування стилю міжособистісної взаємодії медиків (Б. Ананьєв, Г. Андреева, Л. Баткін, М. Бахтін, М. Бейкер, В. Біблер, О. Бодальов, М. Бубер, Г. Васянович, Л. Виготський, М. Каган, В. Лабунська, О. Леонтьєв, Б. Ломов);

- підвищення пізнавальної активності майбутніх медичних працівників (М. Акімов, Є. Голубєв);
- інформаційно-комунікаційні технології у професійній підготовці майбутніх медичних працівників (Дж. Вард, В. Гринь, П. Дев, В. Калібабчук, М. Коваль, Дж. Лашофор та ін.);
- розвиток професійних умінь і навичок студентів-медиків (М. Берман, А. Деладісма, Р. Еллавей, Д. Кук, Дж. Сендан, А. Стівенс);
- європейський досвід професійної підготовки майбутнього медика (В. Артгоменко, Л. Ковальчук, Ю. Лянной, В. Марценюк, Л. Михайленко)

Виклад основного матеріалу дослідження. Загально визнано, що змісту професійної діяльності медичних працівників належать медичне обслуговування, надання медичних послуг населенню. У період боротьби з епідемією XXI століття лікарі прирівнюються до найбільш значущих професійних категорій, здатних врятувати, подолати хворобу, попередити її розвиток, тим самим убезпечивши сотні тисяч осіб від негативного її впливу на тривалість та якість життя. Медична діяльність, що поєднує у собі медичне обслуговування і надання медичних послуг, здійснюється медичними працівниками спеціалізованих медичних закладів, що мають різний рівень підготовки, професійного спрямування та мотивації до ефективної практичної роботи з хворими. За такого підходу актуалізуємо професійний рівень кожного медичного працівника, що відображається у взаємодії з пацієнтами, досягненні поставленої мети й отриманні високих показників чисельності зцілення людей. Загалом кваліфікація медичного працівника визначається за його рівнем освіти; здатністю виконувати професійні обов'язки на практиці; досвідом роботи; особливими професійними здобутками та інше.

Відповідно до Ст. 33 Основ законодавства України про охорону здоров'я медична допомога – це діяльність професійно підготовлених медичних працівників, які перебувають у трудових відносинах із закладами охорони здоров'я, спрямована на профілактику, діагностику та лікування у зв'язку з хворобами, травмами, отруєннями, пато-

логічними станами, пологами, що надається відповідно до медичних показань (*Основи законодавства...*). У контексті означеного особливе місце посідає професійна підготовка фахівця, яка є визначальною у практичній діяльності, розширенні набутих знань та отриманні нового досвіду задля напрацювання власного професійного іміджу та статусу "компетентного лікаря". Статусом медичного працівника наділяються лікарі, фармацевти, провізори і середній медичний персонал, які виконують професійні обов'язки за відповідною медичною спеціальністю.

Усталена думка про те, що медичний працівник – це фізична особа, котра отримала вищу, середню медичну або фармацевтичну освіту та пройшла подальшу спеціальну підготовку, професійний рівень якої повинен відповідати єдиним кваліфікаційним вимогам. Разом з тим кожен медичний працівник несе відповідальність за обізнаність і виконання вимог медичної деонтології, утілення на практиці кращих досягнень у царині медицини. З погляду професійної етики – це багатовекторна діяльність у сфері "людина-людина", результати якої здебільшого залежать від наполегливості, цілеспрямованості, завзяття, прагнення професійного розвитку та великого гуманізму фахівця. На даному етапі розмежовують три основні складові характеристики медичного працівника на кшталт суб'єкта медичної діяльності: по-перше, відповідна професійна підготовка (спеціальна медична освіта); по-друге, наявність трудових правовідносин з медичною установою та, урешті, виконання трудових обов'язків у ході медичної практики (*Водолажський, Говаленкова, Летяго & Чернуський, 2020, с. 24*). У наукових колах прийнято визначати медичного працівника як суб'єкта правових відносин у процесі надання медичної допомоги. На міркування науковців, теоретиків і практиків, це фізична особа, котра отримала медичну освіту, пройшла спеціальну підготовку (перепідготовку) та відповідає єдиним кваліфікаційним вимогам; виконує свої професійні обов'язки, пов'язані з медичним обслуговуванням. Єдині кваліфікаційні вимоги до осіб, які здійснюють той чи інший вид медичної діяльності, установлюються

центральним органом виконавчої влади, що відповідає за стан державної політики в галузі охорони здоров'я (*Основи законодавства..., Ст. 74*).

Важливими підвалинами здійснення медичної практики на даному етапі виступають чималий досвід та досягнення науки, на чому наголошує Ст. 141 Основ законодавства України про охорону здоров'я (*Основи законодавства...*). Означеним документом встановлено, що надання медичної допомоги передбачає дотримання медичного стандарту, а саме норм, правил, нормативів, індикаторів якості. З іншого боку, стрижневого значення набуває трудовий і правовий статус медиків, їх кваліфікаційний рівень; відповідність якості медичних послуг вимогам; дотримання основних умов її реалізації; усвідомлення юридичної відповідальності у випадку порушення норм трудового чи медичного законодавства. Ці та інші складові мають бути започатковані у процесі професійного становлення молодих людей у закладах вищої освіти. Зокрема, високий рівень професійної підготовки майбутніх медичних працівників передбачає не лише отримання спеціалізованих знань, формування професійних умінь і навичок студентів задля виходу на ринок праці, а й розвиток відповідних компетентностей, що, у свою чергу, слугують професійному зростанню особистості впродовж періоду здійснення медичної практики. Сьогодні в умовах пандемії такий процес можна вважати стрімким, оскільки у зв'язку з нестачею кількості працівників до медичної практики залучаються і студенти (*Закон України*).

У ході професійної освіти важливим є виховання кращих рис, позитивних якостей, які, з одного боку, мають бути властиві фахівцю професійної галузі "людина-людина", а з іншого, повинні відповідати психофізіологічним вимогам щодо діяльності медичного працівника. Свідомість, почуття відповідальності, обов'язковість, людяність, відкритість, щирість, прагнення допомогти - ті риси та якості, що є регуляторами внутрішнього стану, поведінки медичного працівника у процесі прийняття професійних рішень. Однією із стрижневих якостей медичного працівника, безсумнівно, виступає його

відповідальність за виконання професійного обов'язку, яка спонукає активно діяти, зростати над собою, відкривати нові шляхи саморозвитку та самовдосконалення у царині медицини. Зокрема, так звана "моральна складова" відповідальності медичного працівника віддзеркалюється у різних напрямках його життєдіяльності, здійснення медичної практики. До прикладу, це показник стійкості у дотриманні обіцянок, даних хворому; наполегливість, впертість у лікуванні захворювання; оптимізм та віра в одужання пацієнта тощо. Водночас слід розмежовувати неприйнятні риси та якості, що заважатимуть медику у професійній діяльності, як-от: відсутність емпатії і поваги особистості хворого; поспіх, нетерплячість; байдужість у ставленні до людини чи виконання професійного обов'язку тощо.

Сьогодні засвідчує, що професійно значущими якостями лікаря виступають високий рівень відповідальності; відсутність агресивності; неприпустимість прояву ворожості, конфліктності, неприйняття; терплячість і терпимість; відкритість у спілкуванні; товариськість; емоційна стійкість, низька тривожність; зібраність, зосередженість, уважність; уміння своєчасно приймати рішення, швидко орієнтуватися у складних ситуаціях тощо. Проте помітним є негативний вплив на медичних працівників нестійких соціально-економічних умов життя, які змінюють уявлення фахівців про зміст і соціальну значимість професії, вносять корективи до системи особистісних і професійних цінностей, стають визначальними щодо нівелювання мотивів саморозвитку, здійснення професійної діяльності, професійного самовдосконалення, систематичної самоосвіти. Напруга на роботі, завантаженість, невтішна статистика смертності осіб з Covid провають зникнення духовної складової, яка підживлює саморозвиток і самовдосконалення медичного працівника. Спостереження за діяльністю медиків різного профілю підтверджує, що більшість з них відчують втому, апатію, роздратування, невластиву агресію до всього, що відбувається у професійному середовищі, під час надання медичної допомоги пацієнтам. Така

ситуація призводить до втрати лікарями здатності володіти власними емоціями та почуттями, що неприпустимо в даній професії. Щоб запобігти таким наслідкам, слід у процесі професійної підготовки фахівця закладати підґрунтя витривалості особистості, здатної до складних умов здійснення практичної діяльності; мотивувати до активного професійного зростання; виховувати позитивізм, оптимізм та віру у власні сили.

На даному етапі підготовка майбутнього медичного працівника повинна відбуватися шляхом створення своєрідного освітнього простору, що поєднуватиме особистісне, діяльнісне, культурне та комунікативне середовище, за якого студенти підвищують свій професійний рівень; розвивають здібності й готовність до подальшої практичної діяльності; формують стрижневі компетентності (Каруник, Касьянова, Разумна & Стриженко, 2021). Підготовка студентів – майбутніх медичних працівників у ЗВО є частиною професійної підготовки, а тому містить різні функціонально-змістові компоненти педагогічної системи: зміст, цілі, процес, форми, методи, прийоми, технології, особистісний розвиток, результати. Важливими умовами якісної професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі медицини виступають:

- поглиблення професійного спрямування змісту навчально-виховного процесу ЗВО;
- виокремлення цілей професійної підготовки шляхом урахування індивідуальних освітніх потреб кожного учасника навчально-виховного процесу ЗВО;
- сприяння особистісному самовдосконаленню, саморозвитку студентів шляхом залучення їх до активної участі в різних видах діяльності (самостійна, навчально-дослідницька, пошукова, творча робота);
- забезпечення можливостей вибору власної траєкторії професійного та особистісного розвитку майбутнього медичного працівника.

На цьому акцентовано також в основних нормативно-правових документах про освіту. Зокрема, Закон України "Про вищу освіту" виокремлює основні принципи державної політики у сфері вищої освіти, спрямовані на

визнання людини найвищою цінністю на Землі. Це дозволяє стверджувати, що пріоритетними завданнями професійної підготовки майбутніх фахівців-медиків є визнання загальнолюдських цінностей, життя і здоров'я людини, повага прав і свобод особистості (Закон України). Іншими словами, підготовка майбутніх медичних працівників передбачає реалізацію на практиці низки функцій, що слугують усебічному й гармонійному розвитку особистості, її інтелектуальному, загальнокультурному і професійному зростанню, збагаченню новим досвідом, утіленню креативних ідей, які беруть початок з невичерпного внутрішнього потенціалу. Слушним у контексті означеного є твердження академіка І. Беха про те, що "професійна діяльність належить до числа основних засобів побудови власного життєвого шляху. Та побудова такого шляху буде успішною тільки тоді, коли професійна діяльність набуває особистісного відтінку, тобто здатна відображати і втілювати через себе особистість" (Бех, 2003, с. 208).

Рівень підготовки майбутніх медичних працівників узалежнюється низкою чинників, стрижневими з-поміж яких є форми, методи, прийоми та технології навчання, використані у процесі навчання. Особливе місце серед останніх посідає технологія особистісно орієнтованого навчання, позаяк слугує реалізації задумів, здійсненню власної освітньої траєкторії, розвитку творчого потенціалу. Особистісно орієнтований підхід у професійній підготовці майбутніх медиків – це передовим допомога студентам, яка має на меті виокремлення кращих рис і якостей, властивостей, задатків та здібностей молодих людей; ознайомлення з їх інтересами і професійними прагненнями, світоглядом та переконаннями (Майорчак, 2002). Так, за сприяння викладачів ЗВО майбутні медики можуть пізнавати себе, переваги та недоліки обраного фаху; аналізувати особистісно значущі та загальнолюдські, професійні, громадянські цінності; здійснювати самоосвіту та самовдосконалюватися. Використання особистісно орієнтованого навчання створює комфортні умови самоствердження особистості як у професійному сере-

довищі, так і особистісному житті; спонукає до самоаналізу та виховання позитивних рис, формування професійно значущих якостей. Принцип студентоцентризму в ході професійної підготовки молоді є показовим щодо використання прийомів особистісно орієнтованої педагогіки в підготовці майбутнього медичного персоналу (рис. 1).

Подані моделі реалізуються на практиці шляхом виховання гармонійної особистості майбутнього фахівця з урахуванням його можливостей, задатків, таланту, інтересів; здійснення індивідуального підходу в навчанні; визнання відмінностей у навчально-пізнавальних можливостях, готовності і здатності до отримання професійної освіти, усвідомлення правильності професійного вибору тощо. Результатом особистісно орієнтованого навчання майбутніх медичних працівників є всебічно розвинена особистість, готова до подальшої медичної практики і професійного зростання (Майорчак, 2002). Натомість слід зауважити, що у процесі підготовки

пріоритетів і пошуку зв'язків з цілями та завданнями обраної професії.

Іншим важливим моментом підготовки майбутніх медиків є підвищення їх навчально-професійної мотивації, стимулювання активного професійного становлення. У контексті означеного важливо варіювати різні підходи до навчання, прийоми та методи, форми занять у процесі здобуття професійної освіти в ЗВО, що спонукатиме до саморозвитку та самовдосконалення студентів, підвищуватиме інтелектуальну, емоційну і творчу активність майбутніх фахівців як віддзеркалення потягу до обраного фаху. На сучасному етапі професійної підготовки майбутніх медиків заслуговують на увагу різні види лекцій, як-от: лекції-бесіди, лекції-дискусії, лекції-провокації, а також інтегровані заняття, семінари-дискусії, ділові ігри. Особливою складовою загальної та професійної підготовки молоді людини виступає здійснення самостійної пошукової, експериментальної та дослідницької роботи. Мотивація навчально-пізнавальної активності майбутніх фахівців передбачає ство-

що слугує оволодінню навчальним матеріалом, формуванню навичок пізнавальної діяльності, вихованню стрижневих якостей медика, розширенню його досвіду. У сучасних умовах самостійна робота майбутніх фахівців – це систематична діяльність, яка перебуває у полі зору та під контролем викладачів, на яку відповідно до типового та робочого навчальних планів відводиться не менше 1/3 загального обсягу навчального часу студента. У цілому зміст самостійної роботи майбутніх медиків окреслений навчальною програмою дисципліни, а також методичними матеріалами, практичними й теоретичними завданнями тощо. У навчально-виховному процесі слід варіювати два види самостійної роботи студентів медичного профілю: 1) на аудиторних заняттях; 2) поза ними (3–4 години на день). Зокрема, та самостійна робота, яку майбутні фахівці виконують безпосередньо під час аудиторних занять, містить індивідуальну та групову роботу на лекціях, практичних і семінарських заняттях (Качук, 2013). Інша – виконується поза навчальними

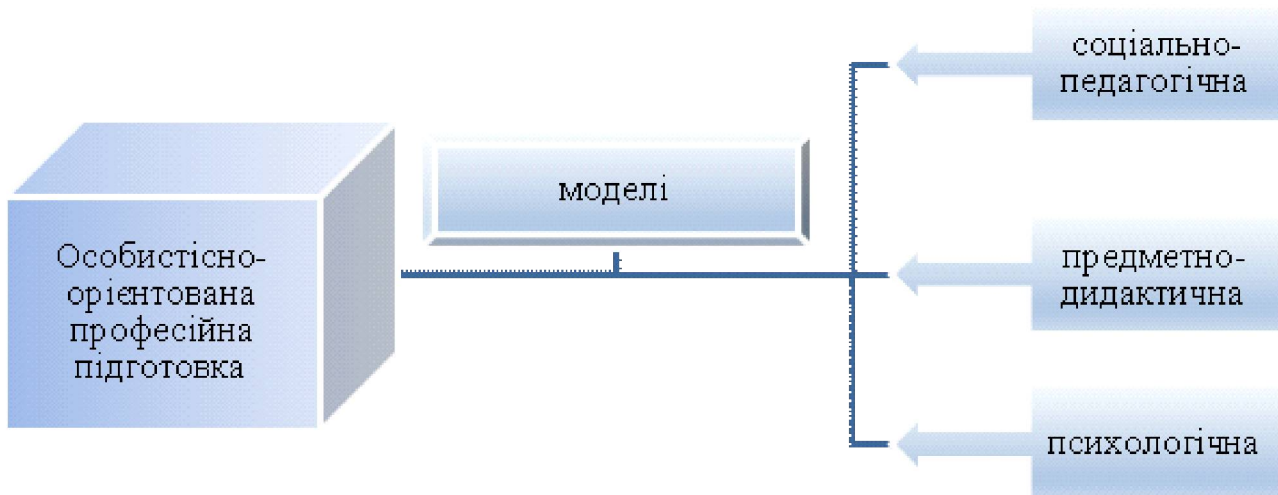

Рис. 1. Моделі особистісно орієнтованого навчання майбутніх медичних працівників

майбутніх фахівців розвиток їх професійних якостей слід здійснювати за принципом ієрархічності, що дозволяє максимально змодельовати подальшу професійну діяльність молоді людини. Саме тому на ранніх етапах становлення медика необхідно визначити професійну спрямованість студентів, скерувати щодо осмислення та здійснення правильного вибору цінностей,

рення ситуації успіху як комплексу умов, які сприяють досягненню вищих результатів навчальної діяльності, отриманню позитивних емоцій і вражень від процесу професійної підготовки в закладах вищої освіти (Гонко, Маслова, Скрипник & Шапошник, 2020, с. 3–7).

Неможна оминати і такий важливий компонент, як самостійна робота,

заняттями і має на меті систематизувати, поглибити та розширити отримані знання. Ефективність такої діяльності першочергово залежить від особистісних рис та якостей студентів, а саме: розвинутої пізнавальної самостійності, навичок пошуково-дослідницької роботи, уважності, посидючості, терпіння, розвитку розумових операцій (аналіз, синтез, узагальнення тощо). Так,

стрижневими чинниками впливу на ефективність позааудиторної самостійної роботи майбутніх фахівців виступають: а) системність та послідовність навчально-пізнавальної діяльності; б) мобільність, здатність до критичного мислення; в) уміння щодо пошуку та виокремлення необхідної інформації. Окрім того, організація самостійної роботи студентів передбачає структурованість на відповідні етапи, що розмежовуються за наявністю чи відсутністю викладача (Качук, 2013). Якість самостійного професійного становлення і, зокрема, організації самостійної роботи залежить від особистісних рис, переконань студента (освіченість, умотивованість, усвідомленість, самосвідомість, організованість тощо). Така форма роботи слугує розвитку важливої складової майбутнього медика – самостійності, яка надалі стане у нагоді під час прийняття важливих професійних рішень, здійснення медичної практики.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, вивчення проблеми професійної підготовки майбутніх медиків завжди залишається на часі. Особливо гостро воно постало сьогодні, коли не вистачає кількості медичного персоналу задля боротьби з хворобою XXI століття. Формування кваліфікованого, компетентного фахівця має починатися з перших днів отримання вищої медичної освіти та відбуватися упродовж усієї професійної діяльності. Важливими умовами даного процесу виступає дотримання засадничих принципів педагогіки, створення нового освітнього середовища, поєднання теорії і практики та залучення студентів до її здійснення. На перспективу варто поглиблено вивчати різні аспекти означеної проблеми, експериментувати та досліджувати, апробуючи форми і методи, методики та технології професійної підготовки майбутніх медиків, що дозволить виокремити найбільш ефективні шляхи професійного становлення, самоствердження та самовдосконалення кожного учасника навчально-виховного процесу вищої школи.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Бех, І. Д. (2003). Виховання осо-

бистості. У 2 кн. Кн. 2: Особистісно-орієнтований підхід. Київ: Либідь. 344 с.

Водолажський, М., Говаленкова, О., Летяго, Г., Чернуський, В. (2020). Медична освіта дистанційно в розрізі сучасних умов. Проблеми безперервної медичної освіти та науки. *Медична освіта*, 3 (39), 24–28.

Гопко, О., Маслова, Г., Скрипник, І., Шапошник, О. (2020). Використання дистанційних методів навчання у медичній освіті. Проблеми безперервної медичної освіти та науки. *Медична освіта*, 3 (39), 3–7.

Про вищу освіту. Закон України. Узято з <http://zakon4.rada.gov.ua/law/show/1556-18>.

Каруник, К., Касьянова, О., Разумна, А., Стриженко, Т. (2021). Навчально-професійне середовище як чинник формування професійної ідентичності майбутніх фахівців сфери охорони здоров'я. Проблеми безперервної медичної освіти та науки. *Медична освіта*, 42 (2), 5–10.

Качук, Ю. (2013). Організація самостійної роботи лікарів-інтернів. *Problems of uninterrupted medical training and science*, 4 (12), 53–55.

Майорчак, Н. (2002). Особистісно-орієнтований підхід в організації самостійної роботи студентів. *Гуманітарний вісник*, 2, 54–63.

Особистісно орієнтовані технології навчання і виховання у вищих навчальних закладах. (2008). Київ: Педагогічна думка. 227 с.

Основи законодавства України про охорону здоров'я. Взято з <https://www.yakaboo.ua/ua/zakon-ukraini-osnovi-zakonodavstva-ukraini-pro-ohoronu-zdorov-ja-chinnezakonodavstvo-ukraini-zi-zminami-tadopovnenjami-stanom-na-23-04-2021>.

Smolinska, O., Budnyk, O., Voitovych, A., Palahniuk, M., Smoliuk, A. (2020). The Problem of Health Protection in Modern Educational Institutions. *Revista Inclusiones*, 7, 4, 108–116. Взято з <http://revistainclusiones.org/pdf18/8%20VOL%207%20NUM%20OCTUBREDICIEMBRE2020%20REVISINCLUS.pdf>

REFERENCES

Bekh, I. D. (2003). Vychovannia

osobystosti. U 2 kn. Kn. 2: Osobystisno-orientovanyi pidkhdid. Kyiv: Lybid. 344 s.

Vodolazhskiy, M., Hovalenkova, O., Letiaho, H. & Chernuskiy, V. (2020). Medychna osvita dystantsiino v rozrizi suchasnykh umov. Problemy bezpererвної medychnoi osvity ta nauky. *Medychna osvita*, 3 (39), 24–28.

Hopko, O., Maslova, H., Skrypnyk, I., Shaposhnyk, O. (2020). Vykorystannia dystantsiinykh metodiv navchannia u medychnii osviti. Problemy bezpererвної medychnoi osvity ta nauky. *Medychna osvita*, 3 (39), 3–7.

Pro vyshchu osvitu. Zakon Ukrainy. Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/law/show/1556-18>.

Karunyk, K., Kasianova, O., Razumna, A., Stryzhenko, T. (2021). Navchalno-profesiine seredovishche yak chynnyk formuvannia profesiinoi identychnosti maibutnykh fakhivtsiv sfery okhorony zdorovia. Problemy bezpererвної medychnoi osvity ta nauky. *Medychna osvita*, 42 (2), 5–10.

Kachuk, Yu. (2013). Orhanizatsiia samostiinoi roboty likariv-interniv. *Problems of uninterrupted medical training and science*, 4 (12), 53–55.

Maiorchak, N. (2002). Osobystino-orientovanyi pidkhdid v orhanizatsii samostiinoi roboty studentiv. *Humanitarnyi visnyk*, 2, 54–63.

Osobystisno orientovani tekhnolohii navchannia i vykhovannia u vyshchykh navchalnykh zakladakh. (2008). Kyiv: Pedahohichna dumka. 227 s.

Osnovy zakonodavstva Ukrainy pro okhoronu zdorovia. Retrieved from <https://www.yakaboo.ua/ua/zakon-ukraini-osnovi-zakonodavstva-ukraini-pro-ohoronu-zdorov-ja-chinnezakonodavstvo-ukraini-zi-zminami-tadopovnenjami-stanom-na-23-04-2021>.

Smolinska, O., Budnyk, O., Voitovych, A., Palahniuk, M., Smoliuk, A. (2020). The Problem of Health Protection in Modern Educational Institutions. *Revista Inclusiones*, 7, 4, 108–116. Retrieved from <http://revistainclusiones.org/pdf18/8%20VOL%207%20NUM%20OCTUBREDICIEMBRE2020%20REVISINCLUS.pdf>

Стаття надійшла 18. 11. 2021 р.

